

УДК 612.46.017.2

О. Г. Терлецька

Буковинська державна медична академія,
м. ЧернівціОСОБЛИВОСТІ ПРОКСИМАЛЬНОГО
ТА ДИСТАЛЬНОГО ТРАНСПОРТУ ІОНІВ
НАТРІЮ В НЕФРОНІ ЗА УМОВ
ЗМІНЕНОГО ФОТОПЕРІОДУ**Ключові слова:** іони Na^+ ,
проксимальний та дистальний
транспорт, епіфіз, мелатонін,
мезор, амплітуда, акрофаза.**Резюме.** Досліджено особливості транспорту іонів Na^+ за умов гіпо- й гіперфункції епіфіза в різних ділянках нефрону. Обговорено вплив зміненого фотоперіоду, як одного з вагомих чинників навколишнього середовища, на екскрецію ниркою іонів Na^+ , виявлені адаптаційно-приспосувальні можливості та зміни транспортних процесів у нефроні, внаслідок дії стресу: постійного яскравого освітлення або тривалої суцільної темряви.**Вступ**

Важливим напрямком досліджень у фізіології нирок та водно-сольового обміну залишається вивчення закономірностей реорганізації цієї системи в процесі еволюції та адаптації до певних екологічних умов. Фотоперіодизм – це екологічний фактор, на основі якого формується добова ритміка: при зміні дня та ночі змінюється активність обміну, інтенсивність дихання, серцебиття, діурез, що є важливим фактором пристосування тварин до умов навколишнього середовища. Відома роль шишкоподібного тіла, як органа, причетного до участі у фотоперіодичних механізмах довготривалої адаптації, яку пов'язують із хімічним індикатором фотоперіодичних циклів – мелатоніном [1,2,5-8].

У нефроні розрізняють біля 12 різноманітних ділянок, кожна з яких володіє особливостями транспорту різноманітних речовин, біологічне значення такої гетерогенної структури полягає в розширеній модуляції транспортних процесів [4]. Процеси, що проходять у нефроні, в першу чергу, спрямовані на підтримання оптимальної концентрації іонів Na^+ в міжклітинній рідині.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Виявити особливості проксимального та дистального транспорту іонів Na^+ в нефроні за умов гіпо- та гіперфункції епіфіза.

МАТЕРІАЛ І МЕТОДИ

Експерименти виконані на статевозрілих самцях білих щурів масою 0,15-0,18 кг, розділених на три групи:

- перша – 40 тварин, яких впродовж семи діб утримували за умов постійного освітлення інтенсивністю 500-600 Лк (24С : 0Т) – моделювання гіпофункції шишкоподібного тіла (ШТ);

- друга – 40 тварин, яких впродовж семи діб утримували в повній темряві (0С : 24Т) – моделювання гіперфункції ШТ;

- третя – 40 тварин були контрольною групою, щурів утримували за умов природного освітлення (12С : 12Т).

Експерименти були виконані з догриманням “Загальних принципів експериментів на тваринах”, ухвалених Першим національним конгресом з біоетики (Київ, 2000).

Хроноритми екскреторної функції нирок впродовж доби досліджували за умов форсованого діурезу з 4-годинним інтервалом. Водне навантаження проводили, підігрітою до 37°C водою в об'ємі 5% від маси тіла. Сечу збирали за 2 год. Евтаназію тварин здійснювали під легкою сфірною анестезією. У плазмі крові та в сечі визначали концентрацію іонів Na^+ методом фотометрії полум'я [3]. Статистичну обробку отриманих результатів проводили на ПЕОМ за параметричними методами статистики, t-критерієм Стьюдента і методом “Косинор-аналізу”.

ОБГОВОРЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

Проведені дослідження свідчать про суттєві зміни екскреторної функції нирок за умов, як постійної темряви, так і яскравого постійного освітлення, і проявилися в зниженні рівня діурезу та збільшенні екскреції натрію й калію.

У проксимальному каналці проходить ізоосмотична об'ємна реабсорбція, яка сприяє пасивній дифузії іону. Концентрація іонів Na^+ та осмолярність рідини в порожнині каналця вздовж проксимальної ділянки не змінюється й дорівнює відповідним показникам плазми.

Максимальна величина проксимального транспорту іонів Na^+ впродовж доби в розрахунку на 2 год за умов гіпо- та гіперфункції відповідає

24.00 год ($p < 0,01$, $p_1 < 0,001$)¹, а за умов контролю – 12.00 год дня. Амплітуда ритму в порівнянні з контрольним падає в обох експериментальних моделях більше, ніж на 70% ($p < 0,001$, $p_1 < 0,001$). Але за умов гіперфункції циркадіанна крива ритму проксимального транспорту за своєю структурою симетрична контрольній хронограмі. Зміщення акрофази проходить тільки за умов гіпофункції пінеальної залози з 18.00 на 09.00 год.

Циркадіанна ритміка проксимального транспорту іонів Na^+ у розрахунку на 100 мкл клубочкового фільтрату за умов зміненого фотоперіоду представлена на рис. 1. Амплітуда ритму при гіпофункції зростає майже в 4 рази порівняно з контрольним ($p < 0,001$) при гіперфункції залишається в межах контрольної величини. Відбувається зміщення акрофази з 14.00 год у контролі на 20.00 та 15.00 год відповідно за умов гіпо- та гіперфункції шишкоподібного тіла.

Мезор проксимального транспорту іонів Na^+ у розрахунку на 100 мкл клубочкового фільтрату зростає на 34% ($p < 0,001$), при гіперфункції він залишався в межах контрольної величини, що було віддзеркаленням мезорів концентрації в плазмі даного іона й підтвердженням того, що процеси реабсорбції в проксимальній ділянці нефрона базуються на пасивній дифузії іонів натрію (рис.2).

Дистальний транспорт іонів Na^+ відбувається завдяки натрієвим каналам і є активним на протилежному проксимальному. Мезор дистального транспорту іонів Na^+ в розрахунку на 100 мкл клубочкового фільтрату при гіпофункції зростає на 42 % ($p < 0,001$), а при гіперфункції – на 93% ($p_1 < 0,001$). При гіпофункції циркадіанна крива є інвертованою відносно контрольної; при гіпер-

функції ритміка хронограми відповідає контрольній з незначним зміщення акрофази на одну годину (рис. 3). Хроноритмічні криві гіпо- та гіперфункції шишкоподібного тіла є інвертованими також одна відносно одної. Амплітуди ритмів зростають у 2 рази ($p < 0,001$) та 2,7 рази ($p_1 < 0,001$) відповідно при гіпо- та гіперфункції епіфіза.

У двох експериментальних моделях відчутно збільшується дистальний транспорт іонів натрію, особливо за умов постійної темряви. Зміна добової ритміки, її повна інверсія при гіпофункції, говорить про десинхроноз активного транспорту іонів натрію; при гіперфункції зміни носять менш виражений характер і зпряманість з контрольним ритмом.

За умов зміненого фотоперіоду збільшується секреція альдостерону. В свою чергу секрецію альдостерону стимулюють адренкортикотропний гормон (АКТГ), ангіотензин II та підвищена концентрація іонів калію в плазмі. Саме ангіотензин II збільшує реабсорбцію натрію шляхом стимуляції секреції альдостерону. Під впливом альдостерону в нирці ссавців зростає кількість $\text{Na}^+ - \text{K}^+ - \text{ATP}$ азних насосів [4], які беруть участь в активному дистальному транспорті іонів натрію. Активація дистального транспорту іонів натрію за умов постійної темряви спостерігається саме в нічний проміжок часу, а при гіпофункції величини дистального транспорту в нічний період поступають денним. Тобто при гіпофункції реабсорбція іонів натрію здійснюється завдяки альдостероновому механізму. При гіперфункції, навпаки, нічний рівень дистального транспорту іонів натрію вище в порівнянні з денним і таке підвищення здатний забезпечити механізм, в якому бере участь саме мелатонін, оскільки максимум концентрації гормону в плазмі спостерігається о 02.00-03.00 год [6].

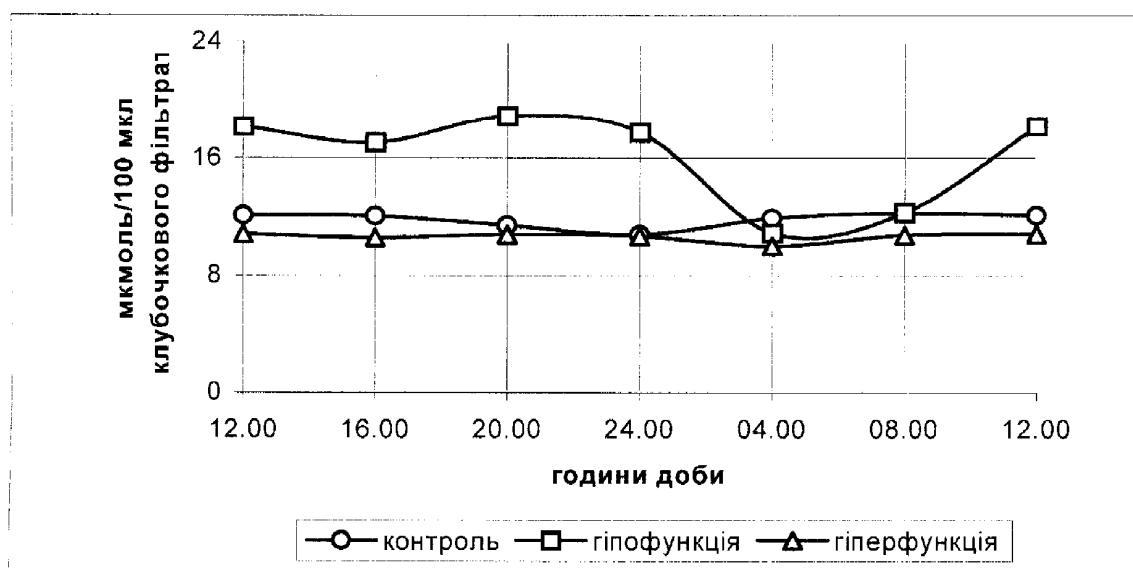

Рис. 1. Добова ритміка проксимального транспорту іонів натрію при гіпо- та гіперфункції шишкоподібного тіла

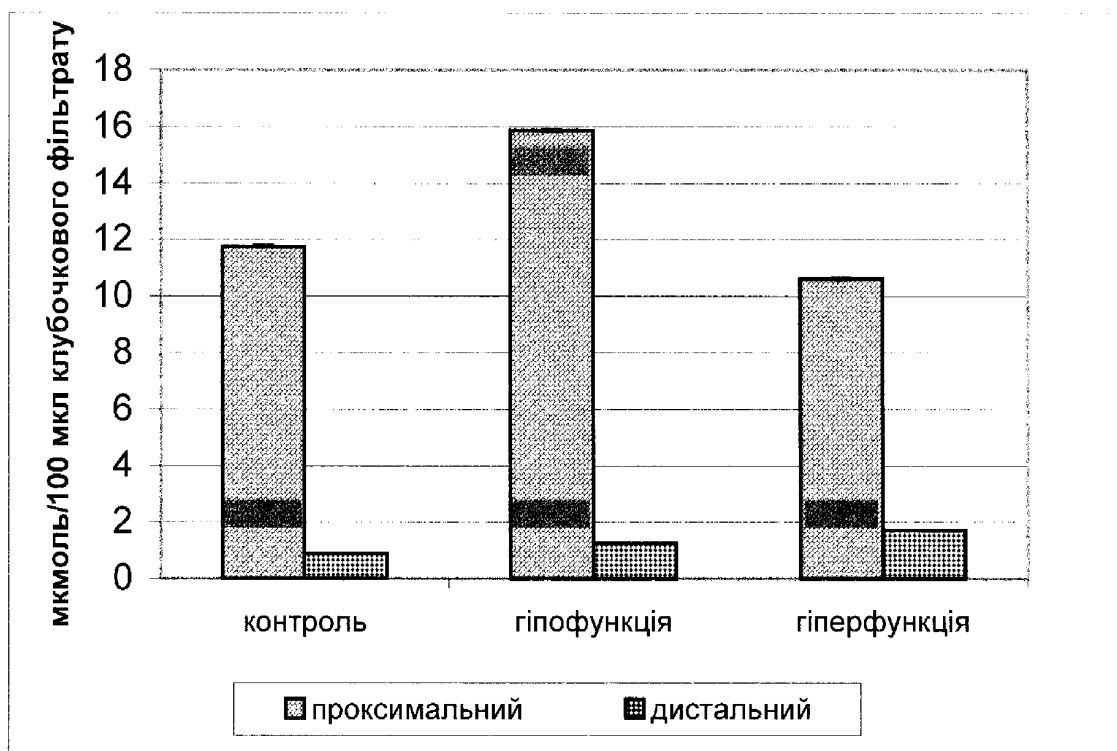

Рис.2. Середньодобові величини проксимального та дистального транспорту іонів натрію за умов зміненого фотоперіоду

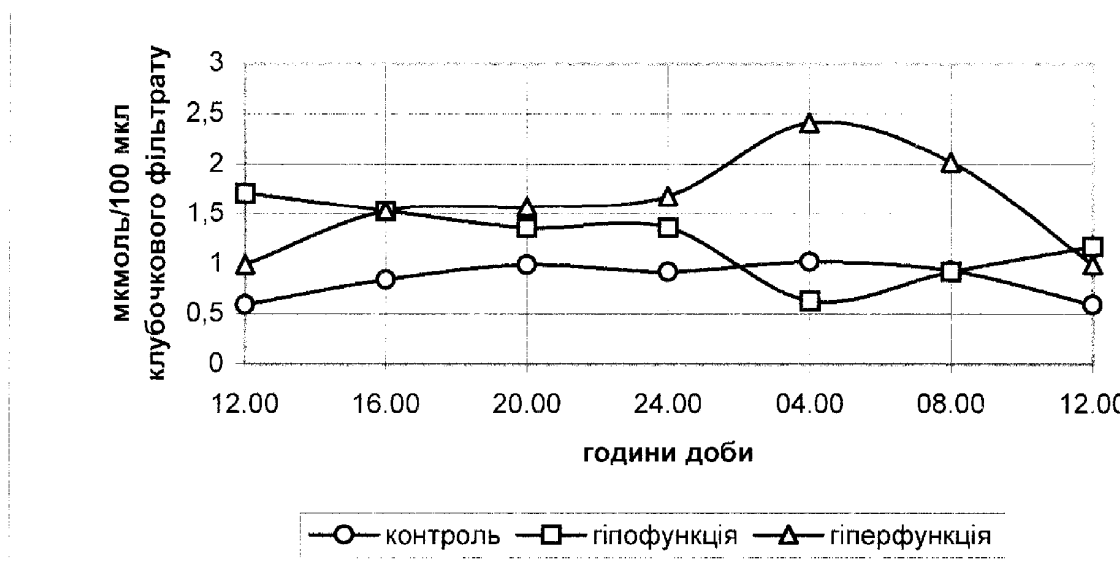

Рис. 3. Хроноритмічна характеристика дистального транспорту іонів натрію за умов гіпо- та гіперфункції шишкоподібного тіла

Стимуляцію секреції альдостерону реїном можна розглядати як важливий, але не єдиний фактор, який має відношення до підтримання водно-сольового обміну.

Проксимальний транспорт іонів натрію зростає тільки за умов постійного освітлення, що корелює з його вмістом у плазмі крові, рівень якого суттєво збільшений (на 35%) у порівнянні з контролем.

У ході нашого експерименту проксимальний транспорт іонів натрію в розрахунку на 100 мкл клубочкового фільтрату при гіпофункції збільшується, тобто іде проникнення іонів натрію з плазми дифузним шляхом за градієнтом концентрації. При гіперфункції проксимальний транспорт, навпаки, зменшується порівняно з контролем, хоча концентрація іонів натрію в

плазмі в обох групах тотожні. Проксимальний транспорт не залежить від впливу альдостерону, при гіперфункції шишкоподібного тіла, можливо, саме гормональноактивні сполуки залози, в тому числі й мелатонін, здатні до пригнічення реабсорбції натрію, що не відбувається при гіпофункції шишкоподібного тіла, коли залоза знаходиться в стані мінімальної фізіологічної активності, внаслідок впливу яскравого постійного освітлення.

ВИСНОВКИ

1. Кардинальна зміна освітлення – вагомий фактор стресу для екскреторної функції нирок, а саме, для процесів проксимального та дистального транспорту в нефроні, коли суттєво змінюється добова ритміка, особливо гостро за умов гіпофункції пінеальної залози.

2. Мелатонін, як хімічний індикатор фотоперіодичних процесів, впливає на ренін-ангіотензин-альдостеронову систему, здатний до певної кореляції її гормонального впливу на нирки, особливо, при зміні фотоперіоду.

ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Подальші дослідження дадуть змогу глибше зрозуміти адаптаційні механізми нирок за умов зміни факторів навколишнього середовища, а саме фотоперіоду.

Література. 1. Анисимов В.Н. Физиологические функции эпифиза (геронтологический аспект) // Рос. физиол. ж. – 1997. – №8. – С. 1–13. 2. Заморський І.І. Вплив мелатоніну і різного фотоперіоду на виживання шурів за гострої гіпоксії // Одеськ. мед. ж. – 1998. – №6. – С. 23-25. 3. *Лабораторные методы исследования в клинике: Справочник /* Меньшиков В.В., Делекторская Л.Н., Золотницкая Р.П. и др. – М.: Медицина, 1987. – 368 с. 4. Наточин Ю. В. Некоторые принципы эволюции функций на клеточном, органном и организменном уровнях (на примере почки и водно-солевого гомеостаза) // Ж. общей биол. – 1988. – Т. 48, № 3. – С. 3-23. 5. Пішак В.П. Шишкоподібне тіло і біохімічні основи адаптації. – Чернівці, 2003. – 152 с. 6. Пішак В.П., Кривич Н.В.

Биологические ритмы экскреторной функции почек у больных гипотиреозом // Биол. эксперим. биол. и мед. – 1998. – Т. 125, №6. – С. 684-688. 7. Campbell Scott S., Murphy Patricia J. Phase shifting of the human circadian clock by extracellular light input pathways // Abstr. 27th Annu. Meet. Amer. Soc. Photobiol. (July 10-15) – Washington, D.C. (USA). – Photochem. and Photobiol. – 1999. – P. 5-6. 8. Farrace S. Endocrine and psychological aspects of human adaptation to the extreme // Physiology and Behavior. – 1999. – Vol.66, №4. – P. 613-620.

ОСОБЕННОСТИ ПРОКСИМАЛЬНОГО И ДИСТАЛЬНОГО ТРАНСПОРТА ИОНОВ НАТРИЯ В УСЛОВИЯХ ИЗМЕНЕННОГО ФОТОПЕРИОДА

О. Г. Терлецкая

Резюме. Исследованы особенности транспорта ионов Na^+ при условиях гипо- и гиперфункции эпифиза в разных участках нефрона. Обсуждено влияние измененного фотопериода, как одного из существенных факторов внешней среды, на экскрецию почкой ионов Na^+ . выявлены адаптационно-приспособительные возможности, а также изменения транспортных процессов в нефроне, вследствие действия стресса: постоянного яркого освещения или длительной темноты.

Ключевые слова: ионы Na^+ , проксимальный и дистальный транспорт, эпифиз, мелатонин, мезор, амплитуда, акрофаза.

PECULIARITIES OF THE SODIUM IONS PROXIMAL AND DISTAL TRANSPORT UNDER CONDITIONS OF VARYING PHOTOPERIOD

O. G. Terletska

Abstract. The authors have investigated the peculiarities of the Sodium Ions Transport under conditions of epiphyseal hypo- and hyperfunctioning in different portions of the nephron. The influence of a varying photoperiod as one of the essential environmental factors of the Sodium Ions renal excretion has been discussed. Adaptive-adjustable potential as well as changes of transport processes in the nephron under the influence of stress – permanent bright illumination and prolonged darkness, have been detected.

Key words: sodium ions, proximal and distal transport, epiphysis, melatonin, mesor, amplitude, akrophase.

Bukovinian State Medical Academy (Chernivtsi)

Clin. and experim. pathol. – 2004. – Vol.3, №1 – P.111–114.

Надійшла до редакції 08.01.2004